

Bednarska, K., Kruk, D., Popov, B., Saprikina, O., Speed, T., Szafraniec, K., Terekhova, S., Tsonev, R., Wysocka, A. (Eds.), 2020, *Contributions to the 23rd Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*. Wiesbaden, 1–10. (Die Welt der Slaven. Sammelbände/Сборники. хх.)

ТИПОЛОГИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА НА БЪЛГАРСКАТА ЕВИДЕНЦИАЛНА СИСТЕМА¹

Typological features of the Bulgarian evidential system

Abstract: The research paper deals with the typological classification of the Bulgarian evidential system providing arguments for its revision and reinterpretation. My research interest has been prompted by the fact that in some typological works the Bulgarian evidential system is considered to be a two-member (Aikhenvald 2004, WALS) or three-member system (Makarcev 2014), which in fact contradicts its actual four-member composition (Gerdzhikov 1984, Nicolova 2017). In the first part, I present the temporal paradigm of the four evidentials in Bulgarian. The second part examines the Bulgarian indicative by focusing on one of its major properties: all past indicative tenses share the semantic feature *witnessed action*. The third part discusses the invariant meaning of the Bulgarian conclusive and its typologically significant usage. The fourth part deals with the semantics and usage of the Bulgarian dubitative. In the last part, my analysis of the gathered empiric data leads me to the conclusion that the Bulgarian evidential system could be seen as part of the so-called type C with 4 elements: *attested* (*witnessed in the past*), *inferred*, *reported*, *dubitative*.

Keywords: evidentiality, indicative, conclusive/inferential, dubitative, Bulgarian.

1. Въведение

Изразяването на евиденциалност по граматически път започва интензивно да интересува изследователите от типологическа гледна точка през 80–90-те години на XX в., макар че не липсват разработки за отделни езици преди този период (вж. обзорите у Aikhenvald 2004 или у Plungjan 2011). Въпреки че именно българският език е посочен като пример за евиденциалност в едно от най-значимите изследвания, в които се утвърждава евиденциалността като термин и тя се класифицира сред други граматични категории – това на Р. Якобсон за шифтърите, глаголните категории и руския глагол (Jakobson 1971), въпреки че пълната парадигма² на българската евиденциална система е представена в проучвания на други езици (вж. напр. Nicolova 2007, Nicolova 2017, Guenchéva 1993, 1996), тя не е намерила адекватно място в най-значимите типологически класификации, напр. в **обширно-то** проучване на Ал. Айхенвалд (Aikhenvald 2004) и в Световния атлас на езиковите структури (WALS, <https://wals.info/feature/77A#2/16.6/149.6>). Непълното представяне на състава на евиденциалната глаголна категория в българския език е подтикът за настоящата работа, в която целта е да се аргументира типологическата реинтерпретация, според която евиденциалността в българския е четири-

¹ По проект „Балканските езици като еманация на етно-културната общност на Балканите (типология на глагола)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към МОН, договор № ДН 20/9/11.12.2017 г. Изказвам благодарност за финансовата подкрепа.

² Съществуват и други изследвания (на английски език), в които обект е българската евиденциална категория, но тя или се представя редуцирано, или авторите не експлицират вижданията си за състава ѝ (най-вече защото това не е цел на изследването) (напр. Izvorski 1997, Friedman 1986, Kehayov 2008, Коев 2011, Smirnova 2011, 2013, Sonnenhauser 2013, 2015, Yovkova-Shii 2013 и др.).

членна с елементи *attested, inferred, reported, dubitative*. Ако се потърси къде попада българският евиденциален модел сред типовете евиденциални системи според А. Айхенвалд (Aikhenvald 2004), се оказва, че би трябвало да се създаде нов тип в рамките тип С (четириелементни системи).

2. Темпоралната парадигма на евиденциалността в българския език

В тази част се представя темпоралната парадигма на българската евиденциална система в 3 л. ед., м.р. на актива на глагола *пиша* (вж. Таблица 1), като поради ограничения в обема не се коментират съвпаденията на формите (вж. за тях Gerdzhikov), но в изложението става дума за повечето от тях. Представената темпорална парадигма на Таблица 1 служи като основа за разглеждане на значенията и употребите на всеки от четирите евиденциала.

Таблица 1. Темпорална евиденциална парадигма на *пиша* в деятелен залог

Време	Индикатив	Конклузив	Ренаратив	Дубитатив
Сегашно време	пише	пишел е	пишел	пишел бил
Имперфект	пишеше			
Аорист	писа	писал е	писал	писал бил
Перфект	писал е	бил е писал	бил писал	-----
Плусквамперфект	беше писал			
Бъдеще време	ще пише	щял е да пише е писал	щял да пише е писал	щял бил да пише е писал
Бъдеще в миналото	щеше да пише			
Бъдеще предварително	ще е/бъде писал			
Бъдеще предварително в миналото	щеше да е/бъде писал			

В следващите части се коментира не само инвариантното значение на съответния евиденциал, но и се разглеждат употреби, значими за типологическите съпоставки.

3. Българският индикатив от типологическа гледна точка

Българският индикатив може да бъде представен чрез термина *Attested*, доколкото той е най-близо до удостоверителния характер на информацията, предавана от говорещия. Не трябва да се пропуска фактът, че миналите времена изразяват свидетелско отношение на говорещия – виж. (1), затова за тях е най-подходящ терминът *Witnessed*. По този начин се избягва прилагането на термините директна евиденция (*Direct evidence*) и първа ръка информация (*Firsthand*), които най-често се обвързват със сензорната евиденция (визуална, одитивна или др. вид сензорна). Сетивото, чрез което е възприета информацията, не е релевантен признак по отношение на инвариантното значение на българския индикатив, макар че употреби на индикатива върху различни видове сензорна евиденция съществуват.

(1) Иван замина за Франция. (свидетелска информация, аорист)

Според терминологичната система за описание на видовете евиденциални системи на В. Плунгян (Plungjan 2011) българският индикатив отговаря на „личен пряк достъп“. Смятам обаче, че този личен пряк достъп в българския език е свързан с епистемична оценка – достоверност от гледна точка на говорещия на предаваната от него информация. Този факт се използва от журналистите, които предават

несвидетелски събития не както се очаква с ренаратив, а с индикатив, за да изпълнят едно от основните изисквания към новинарската журналистика – да предава обективно информацията в публичното пространство.

4. Българският конклузив от типологическа гледна точка

Конклузивът в българския език от формална гледна точка се различава от ренаратива само в 3 л. ед. ч. и мн. ч. поради историческия ход на процеса на граматикализация – отделянето на двата евиденциала от един косвен (индиректен) обобщен по семантика евиденциал (за повече вж. Gerdzhikov 1984). От гледна точка на терминологичните схеми на Айхенвалд и Плунгян конклузивът може да бъде **пред-ставен** чрез термина *Inferred*. В българската граматика се срещат предимно термините „умозаключителен модус“ (или „умозаключително наклонение“ у Kutsarov 2007) и „конклузив“ (Aleksova 2016a, Nitsolova 2008), макар че е познат и „инференциал“ (Tarpanova 2015).

В тази работа стремежът е да се докаже, че конклузивът в българския език не се свежда само до *evidence after de fact* (или по Plungjan 2011 непряк личен достъп от типа инференция, основана на наблюдавани резултати), което предполага, че само миналите времена биха имали форми в конклузив. Емпиричният материал от българския език доказва наличието на конклузивни употреби за всички времена.

Необходимо е да се направи важното уточнение, че конклузивът не се свежда само до умозаклучение в смисъла, в който този термин се употребява в логиката. По-точно е да се каже, че става дума за извод, обобщение, заключение (а не само и единствено умозаклучение в логическия смисъл на термина), базиращи се както на собствена, така и на чужда информация, а и могат да се открият употреби не само когато говорещият е имал несвидетелска позиция, но и когато е бил свидетел в ситуацията (вж. и у Gerdzhikov 1977).

За употребите на конклузива е значимо делението неминали : минали времена. При неминалите времена, напр. сегашно – (2), и бъдеще – (3), конклузивът се реализира предимно като адмиратив, при което в 3 л. ед.ч. често се пропуска спомагателният глагол *съм*, напр.

- (2) Ситуация. А чува В да чете на френски и В споделя учудването си със С, че А знае френски.
В към С: Той *знае* френски! (адмиративна употреба на конклузивно сегашно време)
- (3) Ситуация. А вижда във вестника снимка на делегация, която ще заминава за чужда държава, а на снимката разпознава своя познат В. Фактът, че В ще заминава, се оказва учудващ за А и той споделя със С учудването си.
В към С: Гледай, ама и той *цял* да заминава с делегацията! (адмиративна употреба на конклузивно бъдеще време)

Виждането, че съществуват конклузивни употреби на сегашно и бъдеще време, макар и адмиративни заради специфичната комбинация между признаците на времето и конклузивността (вж. и у Gerdzhikov 1977), не се споделя от Р. Ницолова (Nicolova 2007, Nitsolova 2008) и Зл. Генчева (Guenchéva 1990).

Употребите на конклузивните времена от плана на миналото разграничават два подвида: за свидетелски и за несвидетелски ситуации. Значително по-чести са несвидетелските ситуации, затова и конклузивът се дефинира като *evidence after de fact*, напр. в (4).

- (4) Ситуация: А вижда чантата на В в стаята, по което заключава, че В вече е в офиса.
А към С: Явно В вече *е дошъл*. (конклузивен аорист)

Несвидетелски ситуации са и тези, в които е налице заключение, което говорещият прави върху знания за типични ситуации или чрез прилагането на логически връзки за обвързаността между ситуации/факти/действия, т.е. при т.нар. reasoning, напр:

- (5) Ситуация: А знае, че В всяка година заминава за море в средата на юли. Вече е 20 юли, затова А казва на С следното:
А към С: В вече *е заминал* за почивка. (конклузивен аорист)

Делението обаче на свидетелски и несвидетелски ситуации се проблематизира от случаи, в които говорещият е бил физически присъстващ в ситуацията, но не е осъзнавал фактите, а в акта на комуникация ги осъзнава, като са възможни както неадмиративни – (6а), така и адмиративни употреби, напр. (6б).

- (6) Ситуация: А получава от В ключовете си, които А е забравил у В.
(6а) Явно *съм ги забравил* у вас. (конклузивен аорист)
(6б) Я гледай, у вас *съм ги забравил* значи! (адмиративна употреба на конклузивния аорист)

Възможно е да става въпрос не за неосъзнаване на фактите, а за тяхното преоценяване по друг начин, различен от оценката в първичната ситуация, вж. (7).

- (7) Ситуация: А разбира от В, че С заминава днес за командировка. А е срещнал С днес и е помислил, че се връща от командировка.
А към В: Значи днес *е цял да заминава*, а аз помислих, че се връща от командировка. (конклузивно бъдеще време)

Също проблематизирани са случаите, в които говорещият не е бил в подходящо физическо или психическо състояние, за да осъзнае фактите в първичната ситуация (заспал е, бил е пиан и под.), вж. (8).

- (8) Ситуация: А се събужда и вижда, че чашата му е счупена.
А към В: Явно *съм заспал* и без да искам *съм бутнал* чашата. (конклузивен аорист)

Несвидетелските употреби на конклузива са налични и при собствени изказвания, предаващи разпространени, познати в една общност сведения – (9).

- (9) Векове наред Дунав *е влачела* мътните си води край нашите брегове, а само на стотина метра от нея сушата *е напуквала* дълбоко плодородния лъс... (Gerdzhikov 1977:55) (конклузивен имперфект)

Подобни употреби съществуват в исторически текстове, както и в друг вид научни трудове. В тези случаи „авторът говори за събития, които не е наблюдавал, въз основа на определени факти“ (Nitsolova 2008:355). Актуалният говорещ представя действията като свое субективно твърдение, в което той е убеден, макар че се основават на допускане въз основа на някакви факти от други източници – вж. (10).

- (10) Новообразуваните членни форми *са се противопоставяли* не рядко на особеностите на старобългарския Кирило-Методиев език. Затова тяхната употреба *е била отбягвана* дълго време (К. Мирчев) (Nitsolova 2008:355) (конклузивен имперфект в актив, конклузивен имперфект в пасив)

Несвидетелски са и употреби, при които умозаклучението се прави въз основа на чужда информация, която говорещият е приел като свое убеждение и която представя като собствено твърдение (вж. у Gerdzhikov 1977:55–56) – (11).

- (11) Тези земи, както свидетелства Херодот, *са били заселени* още от древността (Герджиков 1977: 56) (конклузивен аорист в пасив)

От подобен тип са представените от Р. Ницолова „неумозаключителни“ употреби на конклузива, представящи „слабо знание на говорещия“. Става въпрос за случаи на несвидетелска позиция на говорещия – (12), в които пресупозицията е „аз зная не като свидетел, че *p*“ (Nitsolova 2008:355).

- (12) Още в детството си майка ми *е свирела* на цигулка. (Nitsolova/Ницолова 2008:356) (конклузивен имперфект)

Специален интерес представляват свидетелските употреби на конклузива, с които говорещият представя свое собствено субективно виждане за фактите от миналото – вж. (13). Герджиков смята тези употреби за транспозиция на конклузива в полето на индикатива (Gerdzhikov 1977:57).

- (13) Булка, кай, аз си отивам, ела да се простим. *Гледала си* ме, *почитала си* ме. Къщовница *си била*. Добра *си била*, булка, много добра. Сполай ти. (Gerdzhikov 1977:56) (конклузивен имперфект)

В тази работа се застъпва виждането, че адмиративът в българския език представлява специфична употреба на конклузива – говорещият прави умозаклучение, което се оказва учудващо за него (вж. повече у Aleksova 2003). Една от спецификите на адмиративните употреби е възможността да се изпуска спомагателният глагол *съм* в 3 л. ед.ч. и мн.ч., както напр. в (2) и (3). Това обаче води до формално съвпадение между адмиративните употреби на конклузива и ренаративните форми. Затова някои учени смятат, че адмиративът в българския представлява транспозиция на ренаратива (вж. Nicolova 2007, Nitsolova 2008).

5. Българският ренаратив от типологическа гледна точка

Ренаративът в българския език може да бъде представен чрез термина Reported (или репортатив). Липсва отделно маркиране на т.нар. Quotative, когато под този термин се разбира предаване на информация от конкретно лице, а не от неспецифициран източник. Чрез ренаратива в българския език може да се предава както информация от конкретно лице/лица, информация от неконкретизиран източник, широко разпространена анонимна информация или слухове, мълви, предания, народни или авторски приказки. Не се маркира формално поотделно дали препредаваната информация е втора, или трета ръка. Не се предават с ренаратив сънища, което се наблюдава в някои езици с граматикализирана евиденциалност (вж. Aikhenvald 2004).

В българския език ренаративът е обвързан с делението на времена от плана на миналото и времена от плана на неминалото, защото само при миналите времена са възможни два типа употреби на ренаратива: когато говорещият предава чужда информация и не е свидетел на събитието (най-честотната употреба на ренаратива) – (14), и когато говорещият предава чужда информация за събитието, но и той е бил свидетел на ситуацията (15). Във втория случай говорещият е свидетел, има пряк личен достъп до информацията, но предава чужда гледна точка за нея – (15). В плана на неминалото не е възможно разграничаването на свидетелска и несвидетелска позиция на говорещия.

- (14) Ситуация: А е разбрал от С, че В ще заминава. Тази чужда информация А препредава на D. А към D: В *щял да заминава* (ренаративно бъдеще време).
 (15) Ситуация: А и В са присъствали на партито. В смята, че С си е тръгнал пръв от партито. А предава на D думите на В. А към D: Според В пръв партито *напуснал* С. (ренаративен аорист)

При употреби като (15) може да съществува нюанс на резервираност към препредаването чуждо изказване, т.е. да е налична негативна епистемична оценка. Това може да се наблюдава във всички лица, но от особен интерес са случаите на препредаване от говорещия на чуждо изказване за самия себе си – (16).

- (16) В: И ми разправя, че вчера *съм щял да го изложя*. (ренаративно бъдеще в миналото в дубитативна употреба)

Употребите на ренаратива с дубитативен нюанс представляват случай на замяна на дубитатива от ренаратива в подходящ контекст, който съдържа лексикални дубитативни показатели или дубитативна интонация. Посоченият факт е една от причините за намаляване на реално срещаните дубитативни форми, отличаващи се не само с по-голяма семантична сложност, но и с по-висока степен на композираност на формите в сравнение с дубитатива.

С ренаратив, макар и доста рядко, може да се препредава собствено първично изказване, което може да отговаря на действителността, но може и да е лъжа като в (17).

- (17) Представих им един факт, на който *съм бил* уж очевиден, че в планината *съм намерил* пет трупа на убити хора, всичките млади момичета... (З. Стоянов) (Gerdzhikov/Герджиков 1984:17) (преизказна имперфектна форма на *съм* в дубитативна употреба, дубитативен аорист)

6. Българският дубитатив от типологическа гледна точка

Наличието на дубитатив (Dubitative) като самостоятелна грамема в рамките на българската евиденциална система (вж. Таблица 1) е основната особеност, която отличава българския език от множество езици с граматикализирана евиденциалност. Неотчитането му е една от причините, поради която българската евиденциална категория не намира адекватно място в типологическите класификации. Начин да се избегне наличието на дубитатив като „неудобство“ за прилагането на засвидетелствани в други езици типове евиденциални системи, предлага в работата си М. Макарцев, който приема, че в българския език евиденциалността „разграничава три вида форми: форми за лично свидетелство (= пряк евиденциал), конклузивни и репортативни форми (= косвени евиденциали [...]) (Makarcev 2014:65). Дубитативът е извън евиденциалността като категория (вж. схема 1 у Makarcev 2014:63). В резултат на това авторът присъединява българската евиденциалност към типа В1 (пряка евиденциалност, конклузивност и репортативност) (Makarcev 2014:66) според класификационната схема на Ал. Айхенвалд. Подобно мнение може да бъде открито в докторската дисертация на С. Конедарева, която приема конклузива и ренаратива за членове на българската евиденциална система, но дубитативът е присъединен към конструкции, изразяващи несъщинска евиденциалност (Konedareva 2015). Тези две мнения също представляват редуциране на състава на граматикализираната евиденциалност в българския език.

С дубитатива в българския език се изразява негативна субективна оценка на актуалния говорещ/пишещ за достоверността на информацията, която се съдържа в чуждо първично изказване (макар че е възможно, макар и много рядко, и дубитативно препредаване на собствено първично изказване от страна на актуалния говорещ) – (17). Затова дубитативът е модално маркиран – предава се негативна епистемична оценка.

- (18) Ми ей така, викат ме до патрулката, казват че ще ми пишат акт, взимат ми книжката И талона и ми четат конско, *щял съм бил да сгазя* колегата им и т.н., което не е така защото не съм карал бързо, а просто набих спирачки пред катаджията, който се уплаши. (<http://www.renault-bg.com/smf/index.php?topic=164858.0>) (дубитативно бъдеще в миналото)

Анализът на употребите на дубитатива говори, че той покрива едно широко в семантичен план поле, към което се отнасят съмнението, недоверието, несъгласието, неверието, скептичността, неубедеността в достоверността. В това поле може да бъде очертан един континуум, в който оценката градира между полюса на лекото съмнение, подозрението, колебанието до полюса на ироничното и саркастичното отхвърляне на достоверността на информацията в първичното изказване (вж. за повече Aleksova 2015b). Затова е по-подходящо значението на дубитатива в българския език да бъде дефинирано като граматически начин за изразяване на различни степени на резервираност от страна на актуалния говорещ към достоверността на информацията в препредаваното изказване. В настоящата работа понятието ‘резервираност’ е предпочетено пред ‘недоверие’ или ‘съмне-ние’ поради възможността чрез него да се акцентира върху наличието на степени и нюанси в изразеното негативно отношение на говорещия към препредаваната от него информация.

Дубитативните глаголни форми се различават от ренаративните по наличието на още една преизказна форма на спомагателния глагол *съм*: *бил*, *-а*, *-о*, *-и* (напр. ренаративно сегашно и имперфект *четял* : дубитативно сегашно и имперфект *бил четял*, за другите форми вж. Таблица 1). Дубитативните форми могат да се изведат от конклузивните чрез преизказване на спомагателния глагол (повече за начина на образуване на формите, наличието на съвпадения между ренаративния перфект + плусквамперфект и дубитативния аорист, както и за отсъствието на дубитативни форми за перфект и плусквамперфект вж. у Aleksova 2015a).

Дубитативни употреби имат всички глаголни времена, като трябва да бъде уточнено, че в базата данни, с която разполагам, липсват дубитативни употреби на бъдеще предварително време (вж. у Aleksova 2016b). Особено активни са дубитативните форми в писмени интернет източници, напр. интернет форуми, блогове, коментари след статии в онлайн медии, тъй като изразяването на недоверие към препредаваната информация не може да разчита на дубитативната интонация, която е причина дубитативните форми да бъдат замествани от преизказни в дубитативна употреба.

Интерес представляват дубитативните употреби в 1 л. ед. ч., когато актуалният говорещ препредава чуждо изказване за самия себе си. Тези случаи се отличават с висока степен на експресивност и емоционалност, което е резултат от взаимодействието между грамемите дубитатив, първо лице и единствено число (вж. (19). Дубитативните употреби в 1 л. ед. ч. са по-чести от употребите на конклузива и ренаратива в 1 л. ед. ч. (вж. още у Aleksova 2019).

- (19) Бях един от първите, които се свързаха с чужди консултантски организации. Но това тогава прозвуча като национално предателство. *Щял съм бил да продам* завода на американците!?! Сега държавата сама тръгна по този път, защото друг всъщност няма. А тия, които казват, че аз *съм бил разсипал* КТМ - да пообиколят света и да видят за какво става въпрос. - не проумява евтиния популизъм на опонентите си Калчев. (http://www.infotech.bg/homerpages/mayor_kalchev/portret.htm) (дубитативно бъдеще в миналото, дубитативен аорист)

Макар и рядко, както стана дума по-горе, с дубитатив е възможно актуалният говорещ да препредава собствено първично изказване. В тези случаи той признава, че в първичното си изказване е излъгал – (20) и (21). Разликата между (20) и (21) е

в лицето, което е вършител на действието в препредаваната ситуация – в (20) то не съвпада с актуалния говорещ за разлика от (21).

- (20) Казах му, че Иван бил взел книгата, и не му я дадох. (дубитативен аорист) (Gerdzhikov 1984:17).
 (21) И му разправям, че уж съм щял бил да ходя с наште, та затова нямало било да отида с него. (собствен архив) (дубитативно бъдеще време, дубитативно сегашно време)

7. Заключение

В настоящата работа са разгледани инвариантните значения и важни употреби на четирите евиденциала в българския език. От гледна точка на застъпваната тук позиция българската евиденциална система не може да намери адекватно място в типологическите класификации поради няколко причини: спецификата на индикатива, който в плана на миналото изразява свидетелска позиция на говорещия, обвързана с епистемична оценка за достоверност на съобщаваното; неразграничаване на конклузива и ренаратива като отделни евиденциали поради възприемането на мнението, че отношения между двата евиденциала в 3 л. ед.ч. и мн.ч. са като между варианти; и не на последно място поради неотчитане на факта, че дубитативът е самостоятелна грамема в рамките на евиденциалната категория. В някои от типологическите класификации българската евиденциална категория се приобщава към тип A1 или A2 (вж. Aikhenvald 2004), а в друг случай към B1, тъй като от нея се изключва дубитативът (Makarcev 2014). И в двата случая е налице редукционистки подход, който нарушава целостта на българската евиденциална система.

Формалната парадигма на евиденциалите и анализът на основните им употреби тук дават основание българската евиденциална система да се характеризира като тип C: *attested (witnessed in the past), inferred, reported, dubitative*.

Използвана литература

- Aikhenvald, Alexandra. 2004. *Evidentiality*. Oxford.
 Aleksova, Krasimira. 2003. *Admirativat v balgarskiya ezik*. Sofia. / Алексова, Кр. 2003. *Адмиративът в българския език*. София.
 Aleksova, Krasimira. 2015a. Znachenie i formi na dubitativa v savremenniya balgarski ezik. In: Ivanova, Diana., Chakarova, Krasimira. (eds.). *Da (pre)otkrivash dumite. Yubileen sbornik, posveten na prof. d.f.n. Vera Marovska*. Plovdiv, 35–48. / Алексова, Кр. 2015a. Значение и форми на дубитатива в съвременния български език. – В: Иванова, Д., Чакърлова, Кр. (съст.). *Да (пре)откриваш думите. Юбилеен сборник, посветен на проф. д.ф.н. Вера Маровска*. Пловдив, 35–48.
 Aleksova, Krasimira. 2015b. Upotrebi na dubitativa v savremenniya balgarski ezik. In: Aleksandrova, Iren. et al. (eds.). *Filologicheskiyat projekt – krizi i perspektivi*. Veliko Tarnovo, 297–314. / Алексова, Кр. 2015б. Употреби на дубитатива в съвременния български език. – В: Александрова, Ир. И др. (съст.). *Филологическият проект – кризи и перспективи*. Велико Търново, 297–314.
 Aleksova, Krasimira. 2016a. Konkluzivat i negovite upotrebi v savremenniya balgarski ezik. *Elektronno spisanie LiterNet*, 07.10.2016, № 10 (203). <http://liternet.bg/publish7/kaleksova/konkluzivyt.htm> (retrieved 25 Aug 2019). / Алексова, Кр. 2016a. Конклузивът и неговите употреби в съвременния български език. *Електронно списание LiterNet*, 07.10.2016, № 10 (203). [pregledan 25.08.2019]. <http://liternet.bg/publish7/kaleksova/konkluzivyt.htm>
 Aleksova, Krasimira. 2016b. Temporalnata paradigma na balgarskiya dubitativ. In: Balázs, Gabor L. et al. (eds.). *Balgaristichni cheteniya – Seged 2015*. Szeged, 39–52. / Алексова 2016б: Алексова, Кр. Темпоралната парадигма на българския дубитатив. – В: Balázs L. G., Farkas Baráthi, M., Majoros, H., (съст.). *Българистични четения – Seged 2015*. Szeged, 39–52.
 Aleksova, Krasimira. 2019. Vzaimovrazkata mezhdu dubitativa i kategoriite litse i chislo v savremenniya balgarski ezik. In: Aleksova, Krasimira (ed.). *Balgaristichni ezikovedski cheteniya*. Sofia, 228–235. / Алексова, Кр. 2019. Взаимовръзката между дубитатива и категориите лице и число в съвременния български език. – В: Алексова, Кр. (съст.). *Българистични езиковедски четения*. София, 228–235.

- Friedman, Victor. 1986. Evidentiality in the Balkans: Bulgarian, Macedonian, and Albanian. In: Chafe, Wallace, Nichols, Johanna (eds.). *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. Norwood, New Jersey, 168–187.
- Gerdzhikov, Georgi. 1977. Edna spetsifichna glagolna kategoriya v savremenniy balgarski ezik (Kategoriya "angazhiranost na govoreshitiya s izkazvaneto na deystviето"). In: *Годишник на Софийския университет, Факултет по славянски филологии*, т. 69, 2, 5–68. / Гerdzhikov, Г. 1977. Една специфична глаголна категория в съвременния български език (Категорията "ангажираност на говорещия с изказването на действието"). В: *Годишник на Софийския университет, Факултет по славянски филологии*, т. 69, 2, 5–68.
- Gerdzhikov, Georgi. 1984. *Preizkazvaneto na glagolното deystvie v balgarskiya ezik*. Sofia. / Гerdzhikov, Г. 1984. *Преизказването на глаголното действие в българския език*. София.
- Guenchéva, Zlatka. 1990. Valeur inférentielle et valeur "admirative" en bulgare. *Contrastive Linguistics* 4–5, 47–52.
- Guenchéva, Zlatka. 1993. La catégorie du médiatif en Bulgare dans une perspective typologique. *Revue des Études slaves*, LXV/1, 57–72.
- Guenchéva, Zlatka. 1996. Le médiatif en Bulgare. In: Guenchéva, Zlatka (ed.). *L'Enonciation médiatisée*. Louvain–Paris, 47–70.
- Izvorski, Roumyana. 1997. The Present Perfect as an Epistemic Modal. In: Lawson, Aaron, Cho, Eun (eds.). *Proceedings of Semantics and Linguistic Theory (SALT) VII*. Ithaca, New York, 222–239.
- Jakobson, Roman. 1971. Shifters, verbal categories, and Russian Verb. In: *Jakobson, Roman. Selected Readings*. V. 2. The Hague, 130–148.
- Kehayov, Petar. 2008. *An Areal-Typological Perspective to Evidentiality: the Cases of the Balkan and Baltic Linguistic Areas*. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/6524/kehayov_petar.pdf?sequence=1&isAllowed=y (retrieved 25 Aug 2019).
- Koev, Todor. 2011. Evidentiality and temporal distance learning. In: Ashton, Neil et al. (eds.). *Proceedings of Semantics and Linguistics Theory (SALT) 21*, 115–134.
- Konedareva, Senem. 2015. *Evidentsialnostta v balgarskiya ezik – tipologichen aspekt*. (Avtoreferat za prisazhdane na obrazovatel'nata i nauchna stepen „doktor“). Blagoevgrad. <http://rd.swu.bg/media/37429/avtoreferat.pdf> (retrieved 25 Aug 2019). / Конедарева, С. 2015. *Евиденциалността в българския език – типологичен аспект*. (Автореферат за присъждане на образователната и научна степен „доктор“). Благоевград.
- Kutsarov, Ivan. 2007. *Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologiya*. Plovdiv. / Куцаров, И. 2007. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. Пловдив.
- Makarcev, Maxim. 2014. *Èvidencial'nost' v prostranstve balkanskogo teksta*. Moskva/Sankt-Peterburg. / Макаревич, М. 2014. *Эвиденциальность в пространстве балканского текста*. Москва/Санкт-Петербург.
- Nicolova, Ruselina. 2007. Modalizovannaja èvidencial'naja sistema bolgarkogo jazyka. In: Hrakovskij, Victor (ed.), *Èvidencial'nost' v jazykah Evropy i Azii*. Sankt-Peterburg, 107–197. / Ницолова, Р. 2007. Моделизираната евиденциална система на българския език. In: Храковский, В. (ed.), *Эвиденциальность в языках Европы и Азии*. Санкт-Петербург, 107–197.
- Nicolova, Ruselina. 2017. *Bulgarian Grammar*. Berlin.
- Nitsolova, Ruselina. 2008. *Balgarska gramatika. Morfologiya*. Sofia. / Ницолова, Р. 2008. *Българска граматика. Морфология*. София.
- Plungjan, Vladimir. 2011. *Vvedenie v grammatičeskiju semantiku. Grammatičeskie značeniya i grammatičeskie sistemy jazykov mira*. Moskva. / Плунгян, Вл. 2011. *Введение в грамматическую семантику: Грамматические значения и грамматические системы языков мира*. Москва.
- Smirnova, Anastasia. 2011. *Evidentiality and mood: Grammatical expressions of epistemic modality in Bulgarian. Dissertation*. The Ohio State University. https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=osu1306917645&disposition=inline (retrieved 25 Aug 2019).
- Smirnova, Anastasia. 2013. Evidentiality in Bulgarian: Temporality, Epistemic Modality, and Information Source. *Journal of Semantics* 30, 479–532.
- Sonnenhauser, Barbara. 2013. Evidentiality' and point of view in Bulgarian. *Contrastive Linguistics* 2–3, 110–130.
- Sonnenhauser, Barbara. 2015. Hear-say, inference, surprise: (self-) distancing in Bulgarian. In: Sonnenhauser, Barbara, Meermann, Anastasia (eds.). *Distance in language: grounding a metaphor*. Cambridge, 117–141.
- Tarpomanova, Ekaterina. 2015. *Evidentsialnost v balkanskite ezitsi: balgarski i albanski*. Sofia. / Търпоманова, Ек. 2015. *Евиденциалност в балканските езици: български и албански*. София.

Yovkova-Shii, Eleonora. 2013. Evidentiality in Bulgarian and Japanese. *Contrastive Linguistics* 2–3, 262–278.

Sofia University “St. Kliment Ohridski”
15 Tsar Osvoboditel Blvd.
Sofia – Bulgaria

K r a s i m i r a A l e k s o v a
(krasimira_aleksova@slav.uni-sofia.bg)